Elena ZGÂRCIBABĂ

FACTORUL „ABSTRACTIZARE” ÎN CADRUL SEMIAUXILIARELOR DE MODALITATE

O problemă de importanţă majoră pentru studierea structurii gramaticale a limbii române este definirea conceptului de predicat, deoarece acesta constituie, prin indicii săi de predicaţie, factorul decisiv în desfăşurarea actului de comunicare.

Stabilirea „frontierelor” lui structurale are o deosebită însemnătate teoretică şi practică în procesul analizei sintactice atât la nivel propoziţional, cât şi la cel frastic. Disputa cea mai aprinsă se localizează în sfera conceptului de predicat verbal compus, care implică recunoaşterea ***statutului de semiauxiliar*** a unor verbe nedisociabile sintactic de alt verb ce-l însoţeşte în anumite contexte. Întrucât problema semiauxiliarelor rămâne, datorită complexităţii sale, deschisă, considerăm oportun să reluăm în discuţie una dintre caracteristicile acestor verbe – abstractizarea.

Este cunoscut faptul că „abstractizarea” a fost semnalată de cercetătorii care admit existenţa semiauxiliarelor [1], iar cei care au reticenţe în această privinţă susţin că abstractizarea este o probă neconcludentă în definirea lor conceptuală [2]. A fost menţionată, referitor la aceste verbe, o ierarhie a abstractizării: unele sunt mai abstracte (a putea, a trebui, a fi, a avea) [3], iar altele comportă o treaptă de abstractizare mai scăzută. Întrebarea care persistă este cum am putea determina gradul de abstractizare a verbelor respective.

Dacă ne referim la câteva semiauxiliare, enunţate pe paginile literaturii de specialitate (***a putea, a trebui, a avea, a fi, a veni, a vrea, a părea***) şi încercăm să determinăm gradul de abstractizare, consultând un dicţionar explicativ, ne pomenim în situaţia de a avea unele rezerve faţă de probitatea particularităţii date. Nu putem vorbi despre o abstractizare a acestor verbe atâta timp cât ele impun verbului de bază cu care se distribuie o nuanţă de modalitate, care le este proprie prin natura lor semantică. Adresându-ne unuia dintre cele mai importante studii despre semiauxiliare, constatăm că pentru verbul ***a putea*** sunt semnalate cinci nuanţe modale: *posibilitatea propriu-zisă, capacitatea, permisiunea, concesia şi probabilitatea.* [4] Toate aceste sensuri le atestă **Dicţionarul limbii române literare contemporane** care mai specifică în plus că verbul discutat este urmat de un alt verb la conjunctiv sau la infinitiv [5].

Pentru a ilustra aceste nuanţe de sens am apelat la exemple din literatura artistică.

Astfel ***a putea*** îşi manifestă sensurile modale de:

1. posibilitate:

„Lapte, brânză, unt şi ouă ***de-am puté sclipui*** să ducem la târg ca să facem ceva parale...”

BDD-A20882 © 2004 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:28:14 UTC)

(I. Creangă)

„***Puteam*** numiri defăimătoare
În gândul meu ***să***-ţi ***iscodesc***,
Şi te uram cu-nverşunare,
Te blestemam – căci te iubesc.” (M. Eminescu)

2. capacitate:

„Mai mult ***nu***-i ***puteam spune*** nimic, dar nucul le ştia el pe toate...” (I. Druţă)

„Un text şi-o melodie
e iubita mea,
cuvânt acoperit de cântec
cuvânt ce ***nu***-l ***pot descifra***.” (L. Blaga)

3. permisiune:

„Uite, chiar de-acu ***poţi să te porneşti*** cu ele la păscut...” (M. Eminescu)

„N-aibi grijă, stăpâne, ***poţi să te duci*** şi pe la nuntă, că am făcut ce ştiu eu, şi nimeni n-are să te cunoască.” (I. Creangă)

4. probabilitate:

„Apa era bâhlită şi ***ne-am fi putut îmbolnăvi***.” (I. Creangă)

„În preajma salcâmilor acum
Poetului ***s-ar putea să***-i ***cadă*** coroana.” (A. Suceveanu)

5. concesie:

„Poţi zidi o lume-ntreagă, poţi s-o sfarâmi... orice-ai spune,
Peste toate o lopată de ţărână se depune.” (M. Eminescu)

Pentru verbul ***a trebui*** în calitate de semiauxiliar cu nuanţele de necesitate, obligativitate, posibilitate, probabilitate dicţionarul în cauză indică sensurile al doilea şi al treilea, sensul lui fundamental de „a avea nevoie” admite în distribuţie doar un nume [6].

Foarte îndepărtat de sensul său fundamental de mişcare, ***a veni*** rezervă pentru valoarea de semiauxiliar sensul al zecelea „a fi cuprins sau stăpânit de un gând, de o senzaţie, de o dorinţă...” (a-i veni: „Nici în casă ***nu-i venea să rămână*** peste noapte” (J. Bart) [7].

Situaţia e similară şi în cazul verbului ***a avea***, care se utilizează în calitate de semiauxiliar nu cu sensul fundamental de „a poseda ceva”, ci cu sensurile secundare de necesitate: „De câte ori ***avea*** câte ceva greu ***de făcut***, chema calul” (P. Ispirescu), posibilitate: „***N-am a mă plânge*** de nimic” (P. Ispirescu), alături de care exprimă şi ideea de permisiune (a i se cuveni): „...după ce-i împlini anii, ***să ai a lua*** din casa lui ce-i vrea tu” (I. Creangă) [8].

Verbul ***a vrea*** în distribuţie cu alt verb îşi valorifică sensurile sale de „a intenţiona, a pretinde, a dori, a consimţi, a fi pe cale să...” [9].

Cu sensul *de aparenţă* este utilizat verbul ***a părea***, care cere, în mod obligatoriu, o complinire verbală sau nominală (fiind intranzitiv) [10]. În cazul distribuţiei cu alt verb el devine semiauxiliar, imprimând nuanţa modală de aparenţă verbului la infinitiv sau la conjunctiv.

Verbul ***a fi*** manifestă de asemenea sensurile mai îndepărtate de cel fundamental, prin intermediul cărora exprimă *intenţia*: „Dacă ***nu ţi-a fost de cumpărat***...” (I. Creangă), *necesitatea*: „Când ***fu a se boteza*** pruncul” (P. Ispirescu), *posibilitatea*: „Nuntă n-a mai făcut, căci cu cine ***era s-o mai facă***” (I. Creangă) [11].

Verbul ***a fi*** apare în contexte cu următoarele nuanţe modale:

1. posibilitatea:

„D-apoi calului meu de pe atunci cine mai ştie unde i-or fi pu-

BDD-A20882 © 2004 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:28:14 UTC)

trezând ciolanele! Că doar ***nu era să trăiască*** un veac de om!" (= nu putea să trăiască) (I. Creangă)

„Nu-***i de trăit*** acolo, râgâie broaştele de te bagă-n răcori." (= nu poţi trăi) (F. Neagu)

2. necesitatea:

„Ce-***ar fi de făcut*** ca să rămân totuşi cu el?" (= ce-ar trebui să fac) (M. Preda)

„Fata într-ascuns îi făcu merinde şi-nspre sară, când ***era să plece*** cu caii, îşi simţi ca prin minune capul treaz." (= când trebuia să plece) (M. Eminescu)

3. voinţa, intenţia:

„– Cât cei pe car, bade? zise Oşlobanu, căruia ***nu-i era a cumpăra*** lemne cum nu mi-e acum a mă face popă." (= nu vroia să cumpere) (I. Creangă)

4. probabilitatea:

„Am fost eu atunci, un andoi, bolnav rău, de ***era să pier***... (I. Brad)

5. predispoziţia:

„Un suflet curat şi tânăr s-a lipit de sufletul lui ca un copil şi-i ***era a plânge***, şi-i ***era a râde*** lui Gheorghe." (= îi venea să plângă, îi venea să râdă) (I. Druţă)

„Însă, fie vorba între noi, ***nu ne era a învăţa***, cum ***nu-i e*** câinelui ***a linge*** sare." (I. Creangă)

Uneori nuanţele de posibilitate şi necesitate se suprapun:

„– Ei, ei, ce-**i de făcut**, Ioane?" (= ce poţi face / ce trebuie să faci) (I. Creangă)

Am ilustrat cu exemple din literatură nuanţele modale ale semiauxiliarelor ***a putea***, ***a fi*** cu scopul de a demonstra că verbele în cauză nu se desemantizează, nu se abstractizează în poziţia sintactică ocupată, ci, în dependenţă de context, care presupune intenţia transmiţătorului de mesaj, materializează atitudinea afectivă a acestuia printr-un transfer de sens de la cel fundamental la unul secundar. Sensul respectiv coincide cu unghiul din care e privită realitatea: ca posibilă, necesară, voită, intenţionată, probabilă, aparentă ş.a. Deplasarea de sens este mai mobilă sau mai rigidă, consecinţa respectivă datorându-se structurii semantice a verbului care poate ocupa poziţia unui semiauxiliar. Cu cât e mai bogată structura semantică a verbului, cu atât el dezvoltă mai multe nuanţe modale. Din această cauză se afirmă că ***a putea***, ***a fi***, ***a trebui***, ***a avea*** sunt mai abstracte în calitate de semiauxiliar, ele având o structură semantică mai dezvoltată faţă de alte verbe, cum ar fi ***a părea***, ***a vrea***. Ultimele verbe îşi păstrează sensul propriu, deoarece prin natura lor semantică exprimă nuanţe de modalitate: aparenţa, voinţa.

„***Păreau a nu cunoaşte*** nici piedici, nici osândă." (I. Barbu)

„– ***Aş vrea să trăiesc*** s-o văd şi pe asta." (Z. Stancu)

Un loc aparte între aceste verbe ocupă semiauxiliarul ***a veni***, care manifestă doar un singur sens „a fi cuprins, stăpânit de un gând, senzaţie, de o dorinţă..." şi valorifică nuanţele modale de intenţie, dorinţă, iar uneori şi de posibilitate.

„...când au venit serile celea îngândurate de ***nu-ţi*** mai ***venea a sta*** acasă, fiica vecinilor ieşea serile pentru a se ascunde la umbra unui arţar bătrân." (= nu doreai să stai acasă) (I. Druţă)

BDD-A20882 © 2004 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:28:14 UTC)

„***Nu-i venea să creadă*** că asemenea întâmplări pot avea loc; să vie o nevastă de pe Tarcău şi să găsească aicea, în Sabasa, câinele bărbatului ei.” (= nu putea crede) (M. Sadoveanu)

Din exemplele citate şi din cele de care mai dispunem, rezultă clar că verbele discutate, în contextele în care apar, contractează un sens modal; dacă s-ar vida de sens, ele ar deveni auxiliare. De altfel, şi denumirea lor de ***semi-auxiliare*** implică recunoaşterea factorului semantic în realizarea lor funcţională.

În cazul când nuanţa de modalitate dispare, chiar dacă verbul respectiv satisface distribuţia dreaptă a unui semiauxiliar, el nu mai poate fi considerat ca atare, deoarece menirea lui funcţională se redresează, situaţia lui sintactică devine în conformitate cu semantica lui. Opţiunea dată o putem motiva şi cu ajutorul opiniei profesorului A. Ciobanu care susţine că „unităţile limbii (la toate nivelele) îşi au un sens lexical primordial, lesne sesizat de toţi purtătorii limbii date, chiar fără context special, şi două sau mai multe sensuri suplimentare, generate de anumite contexte şi realizate în anumite structuri distributive” [11].

În acest context vom semnala diferenţa semantică, dar şi sintactică a verbului ***a fi*** într-o distribuţie specifică unui semiauxiliar. E vorba de construcţia ***a fi + supin***. Pentru a-i sesiza comportamentul semantico-funcţional vom propune următoarele exemple:

1. „Danilă însă ofta din greu lângă burduful cu banii şi se tot frământa cu gândul ce-***i de făcut***.” (I. Creangă)

2. „Ipate se prinde în joc lângă o fată... şi intrând în vorbă cu dânsa, fata, bună mehenghe, îşi întoarce capul şi Ipate vede că ***nu-i de lepădat***.” (I. Creangă)

În primul exemplu ***a fi*** este un semiauxiliar ce indică nuanţa modală de necesitate (ce trebuie să facă), eventual de posibilitate (ce poate să facă) care, împreună cu supinul, realizează funcţia de predicat verbal compus.

În exemplul al doilea verbul ***a fi*** este lipsit de orice nuanţă modală, este lipsit chiar de sens şi constituie, împreună cu supinul, un predicat nominal [13].

În acest caz verbul ***a fi*** atribuie subiectului ideea de calitate exprimată de supin.

Astfel, având aceeaşi distribuţie din dreapta, verbul ***a fi*** determinat de semantica contextuală îşi schimbă comportamentul sintactic.

În continuare trebuie să menţionăm că verbele semiauxiliare nu se desemantizează, ele îşi manifestă un anumit sens care este chemat a conferi unele conotaţii modale acţiunii propriu-zise a enunţului. Aceasta este o nuanţă secundară de sens, componenta semantică principală rămâne a fi exprimată cu ajutorul verbului de bază al predicatului verbal compus. Deşi din punct de vedere formal verbele semiauxiliare (în afară de ***a trebui*** şi ***a fi***) se înscriu în paradigma verbelor predicative, semantic şi funcţional se deosebesc de ele, deoarece îşi asumă un sens specific – de exprimare a atitudinii afective a vorbitorului. În afară de

BDD-A20882 © 2004 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:28:14 UTC)

aceasta, ele determină componenta gramaticală a predicatului verbal compus, iar ideea independenţei lor funcţionale nu poate fi acceptată în lipsa componentei semantice. Din aceste considerente nu le putem califica drept mijloace lexicale (cum sunt tentaţi a susţine unii cercetători [14]), ci lexico-gramaticale de redare a modalităţii, recunoscându-le caracterul de semiauxiliare sintactice, în virtutea proprietăţilor paradigmatice şi sintagmatice ale acestora.

În concluzie menţionăm:

1. Nuanţele de modalitate sunt inerente verbelor cu statut de semiauxiliar şi corespund, în mare parte, sensurilor secundare ale unor verbe predicative.

2. În cazul utilizării unui sens secundar acestea „cer" o complinire verbală şi, în consecinţă, funcţia de predicat şi-o asumă întreaga construcţie.

3. În clasa semiauxiliarelor mai pot pătrunde şi verbele care dezvoltă un sens figurat (*ţin* să menţionez, *vin* să afirm, *înclin* să cred...).

Mai e de menţionat că dintre verbele semiauxiliare de modalitate, luate în discuţie, doar ***a putea*** se construieşte în exclusivitate cu un alt verb, pe când celelalte admit în distribuţia din dreapta şi un nume. Comportamentul lor sintactic şi semantic diferă de la un verb la altul. Problema distincţiei între natura predicativă a acestor verbe în cazul distribuţiei cu un nume şi a valorii de semiauxiliar, când se construieşte cu un alt verb, rămâne a fi discutată în continuare. Spre exemplu: cum vom putea discerne când ***a trebui*** este utilizat cu sensul său fundamental şi în ce situaţie acesta comportă unul secundar, diferenţa fiind abia perceptibilă în ambele distribuţii?

S-a promovat opinia că nu există nici o diferenţă între verbele ***a trebui*** din construcţiile *trebuie mâncare* şi *trebuie să mănânc* [15], dar deosebirea credem că se impune. Spunem: *îmi trebuie mâncare* în opoziţie cu: *eu trebuie să mănânc* (şi nu *îmi trebuie să mănânc*). ***A trebui*** admite o complinire cu un nume, dacă există în context un subiect logic în dativ („Nu-mi trebuie – a ta milă..." V. Alecsandri) [16] şi are valoare predicativă, fiind utilizat cu sensul lui fundamental „a avea nevoie". Când se construieşte cu un alt verb, exprimă, de obicei, nuanţa modală de necesitate. Situaţia respectivă o putem ilustra cu un citat din opera lui M. Sadoveanu: „***Nu***-mi ***trebuie*** mâncare, ***nu***-mi ***trebuie*** apă. Am ajuns ca la un scaun de judecată a lui Dumnezeu, unde ***trebuie să îngenunchez***." (M. Sadoveanu, B., p. 59).

O situaţie de impas atestăm în cazul verbului ***a vrea***: *eu vreau pâine – eu vreau să mănânc*. Nu avem indici de ordin gramatical (subiect logic în dativ), cum avem în cazul lui ***a trebui***, şi nici nu putem face distincţie din punct de vedere semantic între cele două sintagme. Din care cauză, precum şi datorită caracterului său eteroprosopic (eu vreau să *cânt* – eu vreau să *cânţi*), ***a vrea*** nu e recunoscut ca semiauxiliar de către unii specialişti [17].

A fi şi ***a părea*** au acelaşi comportament: în distribuţie cu un nume sunt recunoscute ca verbe copu-

BDD-A20882 © 2004 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:28:14 UTC)

lative / semicopulative, iar complinite de un verb ele au valoare de semiauxiliar (*era distribuitor – era să cadă*; *părea un voievod – părea să refuze*).

În cazul verbului ***a avea*** confuzia de sensuri nu mai are loc: *am pâine – am a lua*, în primul caz ***a avea*** este utilizat cu sensul fundamental de „a poseda", iar în al doilea caz – cu nuanţa de modalitate a necesităţii.

Această eterogenitate în comportamentul verbelor respective constituie mărul discordiei între lingvişti când este vorba de semiauxiliare. Nuanţa modală, pe care o impun verbului de bază al perifrazei, este particularitatea comună a verbelor semiauxiliare. Obiectivul utilizării lor în vorbire este sensul modal şi dacă ele s-ar abstractiza / desemantiza totalmente, precum verbele auxiliare, şi-ar pierde funcţia de modalizator al enunţului. Aserţiunea dată ne duce la ideea că verbele în discuţie se definesc ca „instrumente ale unei categorii sintactice..., însoţitoare a predicaţiei – ***modalitatea***" [18], şi deci le vom considera ***semiauxiliare sintactice***. La nivel morfologic această combinare a verbelor semiauxiliare cu un alt verb alcătuia în plan diacronic o perifrază verbală de modalitate. La nivel sintactic perifraza are o singură funcţie sintactică – predicat verbal compus modal.

NOTE

[1] Guţu V., *Semiauxiliarele de mod* // SG, 1956, vol. I, p. 80; ş.a.

[2] Dragomirescu Gh. N., *Auxiliarele modale* // LL, 1963, nr. VII, p. 233.

[3] Guţu V., *op. cit.*, p. 80.

[4] Guţu V., *op. cit.*, p. 60.

[5] *Dicţionarul limbii române literare contemporane*, vol. III, Bucureşti, 1957, p. 638; (în continuare *DLRLC*).

[6] *DLRLC*, vol. IV, Bucureşti, 1957, p. 484.

[7] *DLRLC*, vol. IV, Bucureşti, 1957, p. 642.

[8] *DLRLC*, vol. I, Bucureşti, 1957, p. 176.

[9] *DLRLC*, vol. IV, Bucureşti, 1957, p. 705-706.

[10] *DLRLC*, vol. III, Bucureşti, 1957, p. 357.

[11] *DLRLC*, vol. II, Bucureşti, 1957, p. 282-283.

[12] Ciobanu A., *Sintaxa şi semantica*, Chişinău, 1987, p. 65.

[13] Vezi Guţu V., o*p. cit*, p. 23.

[14] Avram L., *Verbele de modalitate în limba română* // SCL, anul XL, nr. 3, Bucureşti, 1989, p. 206.

[15] Dragomirescu Gh. N., *op. cit*., p. 237.

[16] *DLRLC*, vol. IV, Bucureşti, p. 484.

[17] Nedioglu Gh., *Predicatul verbal* // LR, 1956, nr. 4, p. 57.

[18] Irimia D., *Gramatica limbii române. Morfologie, sintaxă,* Iaşi, Polirom, 2000, p. 163.

BDD-A20882 © 2004 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:28:14 UTC)